

МОТИВАЦІЯ ЯК ФАКТОР УСПІХУ МОЛОДИХ УЧЕНИХ У НАУКОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

(Нестеренко М. М., кандидатка педагогічних наук, старша викладачка,
Петрик К. Ю., кандидатка педагогічних наук, старша викладачка)
Бердянський державний педагогічний університет, м. Бердянськ, Україна

Проблема професійної мотивації молодих учених до наукової діяльності набуває сьогодні важливого значення. В умовах спустошуючої усі ресурси країни війни, політики, економісти, громадські діячі та інші ключові персоналії постійно підкреслюють важливу роль науковців різних галузей для відбудови України в післявоєнний період. Це, в свою чергу, зумовлює необхідність підвищення наукової активності співробітників відповідних установ уже зараз.

З одного боку, для українських учених зараз у світі відкриті всі кордони (безкоштовна участь у закордонних конференціях і безоплатна публікація результатів досліджень, пільгові умови участі у грантових проектах тощо). Однак реальність (людські жертви, втрата матеріально-технічної бази для досліджень через окупацію чи руйнування, постійна загроза життю та здоров'ю, психологічна пригніченість) чинить демотивуючий вплив та створює значні перешкоди для досягнення бажаних цілей. Саме тому, особливо актуальною стає проблема підтримки та стимулювання мотивації молодих учених до різноманітних наукових активностей.

Теоретичне підґрунтя нашої роботи утворюють положення, сформульовані в фундаментальних працях, присвячених проблемі мотиваційної сфери особистості (Л. Божович, Г. Костюк, А. Маслоу, Є. Павлютенков, В. Шадриков та ін.). У них окреслено й експериментально обґрунтовано механізм мотиваційного впливу на психіку людини, класифіковано види мотивації, що дає нам уявлення про окремі фактори людського прогресу. Специфіку мотивації до наукової діяльності різних категорій дослідників вивчали О. Волощук, Я. Рудик, Я. Харченко (у молодих учених), Д. Баталова, Н. Лешньова, Л. Павлова, О. Поліщук, О. Сергеева (у студентів), Т. Койчева, Л. Омельченко, С. Рудченко, О. Яковенко (у науково-педагогічних працівників) та ін. Представлені ними результати дозволили виокремити та використати домінантні мотиваційні чинники для нашого дослідження.

Мета статті – дослідити стан умотивованості молодих учених Бердянського державного педагогічного університету до активної наукової діяльності та запропонувати шляхи її підвищення.

Мотивацією прийнято вважати внутрішню рушійну силу, яка спонукає людину бути активною у різних сферах життя [2, с. 137]. Активізація високого рівня наукової діяльності передбачає високу професійну мотивацію та мотивацію безперервного розвитку творчої людини. Тому виникає необхідність щодо перегляду мотиваційних чинників наукової діяльності молодих науковців та розробки комплексного мотиваційного механізму, які допоможуть забезпечити сучасну науку та освіту якісними кадрами, здатними зробити її конкурентоспроможною на світовій арені [1, с. 190].

За переконанням Я. Рудик і Я. Харченко, мотивація науково-педагогічних працівників є сукупністю різноманітних методів і процесів за допомогою яких у молодих учених з'являється бажання досліджувати актуальні науково-виробничі проблеми, вчитись новому, що в комплексі сприяє їхній успішній самореалізації [3, с. 264].

Окреслені на початку публікації причини спонукали нас дослідити на локальному рівні стан умотивованості молодих учених Бердянського державного педагогічного університету до активної наукової діяльності в сучасних умовах. З цією метою було анкетовано 28 представників науково-педагогічного складу віком до 35 років. Інтерпретація результатів дозволила сформулювати наступні висновки.

Загрозливим є той факт, що дві третини респондентів позиціонують себе переважно в ролі викладача/викладачки, аніж науковця/науковиці. Відкидаючи ідею про професійне вигорання у цій сфері як малоімовірну, складно пояснити такий результат іншими причинами, ніж відсутність сприятливих умов і перспектив для наукової діяльності. Ймовірно з тієї ж причини 21% опитаних знаходиться тільки на початковому етапі наукового дослідження (затверджено тему дисертації), а 25% взагалі його не збирається починати. Третина вибірки зазначила, що не має бажання брати офлайн участь в закордонних конференціях (що, на нашу думку, є важливою науковою активністю) пояснюючи це, здебільшого, почуттям невпевненості під час публічного виступу. Песимістично налаштовані 11% молодих учених стверджують, що закордонні конференції призводять, переважно, тільки до додаткових матеріальних і емоційних витрат.

Аналізуючи таку наукову активність, як публікація статей у виданнях з високим імпаکت-фактором (Scopus/Web of Science), цілком прогнозованим (враховуючи невеликий стаж науково-педагогічної діяльності до 5 років у половини респондентів) був той факт, що 82% опитаних не мають такої публікації, а з тих, хто вже опублікувався – 3% скористалися платними послугами з написання та просування статті! При цьому, 57% мають примусовий мотив публікації в Scopus/Web of Science (умови робочого контракту) або ж взагалі мотивація до такої діяльності відсутня.

Фінальне питання продемонструвало маловтішні результати – 11% інтерв'юваних не згодні витратити жодних коштів на свій розвиток як науковця, та і взагалі, вважають фінансовий аспект головною перешкодою продуктивної наукової діяльності. Також серед факторів, які заважають науковій активності, було визнано сімейні обставини, брак часу та прокрастинацію, відсутність досвіду тощо. Натомість, основою позитивної мотивації молодих учених виступають зовнішні фактори: вплив колег (як зразок до наслідування), підтримка наукового керівника або близьких людей. Частіше за все, така мотивація є досить ефективною та стійкою. Рідше мотивуючим фактором є особиста цілеспрямованість.

Згідно з результатами опитування, констатуємо: значна частина молодих учених виявилися маловмотивованими. Ми вбачаємо причиною цьому низький рівень обізнаності учасників дослідження про можливості спеціальних європейських грантових програм у фінансуванні науки, побіжне ознайомлення

з переліком журналів, які пропонують безкоштовні умови публікації та недостатній рівень взаємодії досвідчених колег з молоддю.

З метою подолання інформаційного вакууму серед молодих науковців, у Бердянському державному педагогічному університеті започатковано низку заходів, спрямованих на покращення поінформованості науково-педагогічних співробітників. Це курси підвищення кваліфікації ARS DOCENDI, проведення інтерактивних бесід з проректоркою з наукової роботи в форматі «Open Doors», популяризаторські зустрічі, які організовує Рада молодих учених, а також функціонування телеграм-каналу «Наука. Перезавантаження» метою якого є ознайомлення з грантовими можливостями, допомога у пошуку безкоштовних журналів, супровід підготовки заявок на конкурси фінансування і багато іншого для активізації наукової роботи. Такі інтенсиви створили комфортні умови для розкриття наукового та творчого потенціалу молодих учених, розвитку в них наукового мислення й навичок дослідницької роботи, інноваційної діяльності тощо.

Суттєвий мотиваційний вплив мало об'єднання та залучення молодих учених до парної/групової роботи над дослідженнями та публікаціями, консультування та допомога під час написання конкурсних заявок на здобуття грантів. Популяризація досвіду співпраці колег із зарубіжними науковцями значно зменшила прояв психологічних бар'єрів перед міжнаціональною комунікацією. Як бачимо, тільки комплексний підхід до мотивації педагогічних працівників дає ефект; сприяє поглибленню знань та формуванню мовленнєвих навичок, необхідних для продуктивної комунікації та самопрезентації, побудови успішної кар'єри, пошуку потенційних інвесторів чи роботодавців.

У підсумку, з упевненістю можна стверджувати, що неформальне спілкування, активна залученість колективу до різнопланових заходів, атмосфера вільного обміну думками та досвідом, партнерська взаємодія й плідна робота виступають рушійними важелями на шляху до успіху молодих науковців.

Систематичне дослідження стану професійної мотивації молодих учених до наукової діяльності є дуже важливим, особливо в кризових умовах, оскільки дозволяє відслідковувати поточну продуктивність наукових кадрів, визначати потенційні ризики, проводити ефективну пропедевтичну роботу. У перспективі такий менеджмент забезпечить як індивідуальну успішність молодих дослідників, так і позитивний загальний рейтинг наукової установи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волощук О. Ю. Чинники мотивації наукової діяльності молодих учених України. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія». Серія: Соціологія.* 2015. Т. 258. Вип. 246. С. 188-192.
2. Климчук В. О. Мотиваційний дискурс особистості: на шляху до соціальної психології мотивації: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 290 с.

3. Рудик Я., Харченко Я. Методи нематеріальної мотивації науково-педагогічних працівників у дослідницькому університеті. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. 2018. Вип. 291. С. 261–266.